БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт по балканистика с Център по тракология
"Проф. А. Фол"
Вх. № 126 НО-05-05 12.09.2025

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Николай Танев Сираков

Регионален исторически музей "д-р Симеон Табаков" - Сливен, УниБИТ - София

член на научно жури в конкурс за академичната длъжност „доцент" (Област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология (Антична археология), обявен за нуждите на Регионален исторически музей – Сливен, в ДВ, бр. 39 от 13.05.2025 г.

В конкурса обявен от Института по балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол" към БАН за нуждите на Регионален исторически музей „Д-р Симеон Табаков" – Сливен, за доцент, е подал документи и участва д-р Георги Господинов Ковачев, уредник в отдел „Археология" на РИМ – Сливен. Подадените от кандидата документи за участие в конкурса отговарят на минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2, 3, и 5 от Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на изискванията по чл. 18 от Приложение към Правилника на научния съвет на Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол" при БАН относно условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности.

Георги Ковачев е доктор по археология от 2001 г. с научна специалност 05.03.12 . Завършил е ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий" през 1992 г. Работи като археолог в РИМ – Сливен за периода 1991-1998 г. и от 2024 г. насам, като се изявява активно в сферите на събирателската, научноизследователската, експозиционната и популяризаторската дейност.

Георги Ковачев участва в археологически проучвания още от 1988г. Той се включва в експедиции по Средното течение на р. Тунджа; Източна Стара планина. Археологическите проучвания, в които участва включват: Некропол от Ранната бронзова епоха до с. Мировци, Варненско през 1988 г.; Могилен некропол от Ранна желязна епоха в района на Марица-Изток; Тракийски надгробни могили и некрополи и късноантичен некропол в Старо село, Сливенско през 1996 г.; Селища от античната епоха в землището на с. Гледачево, в района на Марица - Изток; Ранновизантийско и средновековно селище IV-VI в. и IX-XII в. при с. Караново, Новозагорско; Ранновизантийска и средновековна крепост и некропол Сливен в м. "Хисарлъка"; Ранновизантийска и средновековна крепост "Калето" и некропол в землището на с. Злати войвода, Сливенско през 1992-1994 г. и средновековен манастир от XIII-XVII в. край Сливен през 1993-1995 г. Георги Ковачев е ръководител или заместник- ръководител на някои от изброените археологически проучвания.

Докторант е на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий" и през 2001г. защитава дисертация на тема: „Българските земи между Източна Стара планина и Странджа през

XII-XIV в.“ и получава научна и образователна степен „доктор“ от Висшата атестационна комисия. От 2004 г. има бакалавърска степен на изкуствата и мениджмънт на изкуствата от Колежа на Чарлстън, САЩ. От 2015 до 2024 г. е хоноруван преподавател по антропология в Техническия колеж на Северен Чарлстън, Южна Каролина, САЩ. В допълнение води и курсове: „Американска държава“, „История на Америка“, „Икономика“.

Георги Ковачев има сериозна научни изследвания и публикации и научно-популярни материали. Участва с доклади, научни съобщения в конференции, симпозиуми и конгреси. В конкурса за доцент се включва с две монографии, една студия, шестнадесет статии и две глави от колективна монография. Общият брой публикации на кандидата е единадесет монографии, справочници и книги и четиридесет и седем студии и статии. След защитата на докторската дисертация издава седем монографии, справочници и книги и двадесет и една студии и статии. Освен това трябва да се добави дейността му като научен редактор и реферирaн научен рецензент.

Хабилитационният труд на Георги Ковачев в обявения конкурс за доцент е монографията „Антични хибридни териоморфни същества от Югоизточна България“, София: Ковачев прес ООД, 2025.

Предложената работа се състои от въведение, шест глави, заключение, списък на използвани извори, литература и електронни издания, списък на илюстрациите и илюстрации.

Независимо от големия брой публикации в областта на тракийската археология, изкуство и религия темата за митичните хибридни същества в Древна Тракия не е намерила подобаващо място в изследванията. Затова всяка една публикация, посветена на тази проблематика, се посреща с интерес, особено когато в изданието намират място наблюдения, водещи до решаването на проблеми, свързани с тракийските паметници.

Монографията разглежда паметниците на известните антични хибридни териоморфни същества, открити на територията на Югоизточна България при провеждането на редовни археологически проучвания или постъпили в музейните фондове при неизяснени обстоятелства. Тези митични същества представляват съчетания от торсо на едно животно, завършващо с тяло на друго живо същество, в това число птици, влечуги и морски обитатели. За разлика от митичните антропоморфни персонажи в комбинацията не влизат части или тела на хора. Изследването е „подчинено на принципите на следпроцесуалната археология, съчетани с изкуствоведчески анализ“, чиято цел е да се разгледа мястото на археологическата находка в контекста на откритието, но възприета от гледна точка на хората в древността, които са я поставили в археологическия обект. В този смисъл заложената идея, съпровождаща артефакта, се разглежда като статична във времето и консервативна, съгласно по-късните и съвременни представи. Обект на изследването са шест хибридни същества – хипалектрион, грифон, пардалокамп, хипокамп, Пегас и Цербер. В процеса на работа е извършен обзор на познатите данни за съществуване и преглед на развитието на иконографията на живите същества, които са съставни части на разгледаните териоморфни зверове – сред тях петел, кон, пантера, делфин и др.

Керамичният ритон с форма на хипалектрион представлява митичен звяр с глава на кон и тяло на петел. В средиземноморския свят съдове с подобни форми са известни още от времето на IX век пр. Хр., но най-вече те се срещат в периода VII – първата четвърт на V век пр. Хр. (до 480 год. пр. Хр.), след което изчезват като тематика на Балканите. Това се свързва с разрушителния поход на Дарий I в Елада. Според наблюденията на автора, до втората половина на II век пр. Хр. хипалектрионът се запазва в монетосеченето на малоазийските градове по Дарданелите. Според Г. Ковачев подобно изображение се вижда и върху монети на Александър Велики и Лизимах. Откритият в Танева могила до с. Тополчане, Сливенско, керамичен ритон се датира към първата четвърт на IV век пр. Хр. и показва малоазийско влияние върху философско-идеологическата ориентация на погребания тракийски парадинаст. В контекста на погребалния ритуал този митичен звяр изпълнява и апотропейна функция.

Второто разглеждано същество, е торсо на грифон от конски начелник от Далакова могила. Това митично същество, съчетание между орел и лъв, е символ на сила, величие и божествена мощ. Писмените извори и археологическите находки свидетелстват за широко разпространение на паметниците за грифона в Древния Изток, Египет, Гърция, степите на Скития и Далечния Изток. Авторът прави обстоен преглед на развитието на образа на грифона, чиито корени се търсят още през III хил. пр. Хр. Първоначално свързван със защитата на свещени пространства и божествените владения, грифонът постепенно еволюира като символ на царска власт с апотропейна фигура. Разглежданият паметник, както правилно предполага авторът, е дело на местен тракийски торевт и е свързан по-скоро с изображения от скитското изкуство, отколкото с такива от Близкия изток. В контекста на погребението от Далакова могила конският начелник под формата на грифон е не само символ на царска власт и достойнство, но задължителен апотропеен елемент, предназначен да придружава мъртвия владетел в неговото последно пътуване.

Третият разглеждан образ, пардалокампът, е митичен звяр, който съчетава чертите на пантера и морски бозайник, символизиращ сложната връзка между сушата и морето, дивата природа и нейните митологични измерения. Хронологически паметниците, на които е представено това същество, се вместват от IV век пр. Хр. до VI век сл. Хр. Разглежданата морска пантера от Караново е датирана към средата на I-ви век и според контекста на археологическата ситуация предполага, че хибридният звяр е имал не само декоративна функция към положената към гроба колесница, но и символична роля, свързана с духовността и прехода към отвъдното. Г. Ковачев свързва образите на Ерос, който язди пардалокампа от Караново, и свързаните с него в чашите боскореале от Караново предмети с други подобни изображения от щукатурите от гробниците в Поцуоли, Италия, което предполага и необходимостта от бъдещи проучвания по тази тема.

Другият паметник, разглеждан в трета глава, е бронзов посребрен пръстен с плочка, върху която е представен хипокамп – случайна находка, съхраняваща се в РИМ – Сливен. Образът на морския кон е познат и от други находки, намерени на територията на България. Тези артефакти демонстрират както влиянието на гръцката култура, така и локалните интерпретации на митичния образ. В изкуството на средиземноморските народи морският кон е част от изображения по надгробни сцени, символизиращи

пътуването към отвъдния свят. В същото време, в елинистическата епоха, той се появява в композиции, изобразяващи морски тиасоси, богати на митични създания, които акцентират върху естетическата стойност на декорациите. През римската епоха изображенията на хипокампи се разпространяват масово. Те са включени в мозайки, монети и в архитектурни елементи в цялата Римска империя. Хипокампът върху пръстена от Сливенския музей е още един пример за адаптацията на антични мотиви. Самото изображение върху разглеждания пръстен, датирано по иконографски особености към края на V – IV век, макар и със съмнения около неговата оригинална изработка през посочения период, се разглежда съгласно съществуващите вече типове и свързаните с тях датировки.

Следващият разглеждан митичен хибриден звяр е Цербер, триглавият пазач на подземния свят, един от най-разпознаваемите символи на античната митология. Той олицетворява граничната точка между света на живите и този на мъртвите, като задачата му е да предотврати преминаването на душите от отвъдното към земния свят и обратно. Авторът разглежда съществуващите иконографски сцени от VI век пр.Хр. до края на римската епоха. Сред най-забележителните сцени са изображенията на Цербер с Херкулес, който го извежда от подземния свят, и със Серапис, който често пъти, в римската епоха, е синкретизиран с други божества. На територията на днешна България изображенията на Цербер са най-вече върху монети, показващи разпространението на паметници с митичното куче и Серапис. Това се вижда от паричните емисии на Анхиало, Сердика, Августа Траяна, Деултум, Марцианопол, Одесос и Никополис ад Иструм. В някои от тези градове са съществували Серапеуми, докато при други появата на гравюрите са в резултат на привнесени източни култове сред местното население. Такъв е и случаят с намерената при Августа Траяна бронзова статуетка от специфичния тип „Цербер „по Макробий““, разглеждана в настоящата работа.

Последната представена митична фигура е тази на Пегас, чието изображение е познато от гема, открита в Кабиле. Присъствието на паметник с този митичен крилат кон на територията на града се свързва с квартируващите тук римски военни части.

Изводите, които се налагат от прегледа на представените митични зверове, са, че основните функции на разгледаните териоморфни същества са свързани с тяхната символика, която представя демонстрация на сила и защита; изградени митологични връзки под формата на метафори между хората и боговете, физическия и духовния свят; и като част от елементите в утилитарната ритуална употреба при различни по своя характер церемонии и практики. Изследването хвърля светлина върху един малко познат аспект от античното изкуство и култура на траките. Включването на паметниците от Югоизточна България разширява обхвата на проучванията върху техните вярвания и обичаи. Разгледаните тенденции при развитието на образите, демонстрирани в представените артефакти, поставят основа за по-нататъшно проучване на териоморфните същества и тяхната роля в античния свят. Бъдещите изследвания биха могли да се насочат към извършването на сравнение между териоморфните същества в тракийското изкуство и тези в други култури на Балканите, Мала Азия и Средиземноморието, и търсене на връзката между тях и социалната структура на тракийските племена, включително ролята им в царските и религиозните ритуали. Хибридните териоморфни зверове представляват уникален културен феномен, който

надхвърля чисто художествените рамки и предлага прозорец към мисленето и вярванията на античния човек. Изследването на техните изображения и символика ни помага да разберем по-добре връзката между човека, природата и божественото в античния свят, както и богатството на тракийското културно наследство.

Представеният труд е пръв опит да се съберат на едно място хибридните териоморфни същества от района на Югоизточна България. От тях хипалектрионът от Тополчане и пардалокампът от Караново са единствените известни в българските земи находки на тези митични зверове. Г. Ковачев умело свързва тяхната поява и иконография с други, известни паметници от Балканите и Средиземноморския район. Приносен момент е разглеждането на образа на хипалектриона като съществуващ и след 480 год. пр.Хр., което е и нов момент в иконографското развитие на тези митични зверове. Наред с мястото на пардалокампа в погребалната култура на траките се поставя и въпросът за идентичността на крилатия младенец, яздещ това същество, с образа на младенеца – Дионис, което би следвало да се разгледа като специфична черта на тракийската проява в тази известна и от други места иконографска композиция. Важен момент представлява и идентифицирането на Цербер като специфичен „по Макробий“ тип иконографска проява, на чиято база, подкрепена и с образи от монетни емисии, да се идентифицира наличието на храм на Серапис в Августа Траяна. Начелникът от Далакова могила под формата на грифон правилно се разглежда като изработка на местен тракийски торевт, като още веднъж се поставя въпросът за връзката между тракийското и скитското изкуство.

При проучването авторът използва разнообразни извори, сред тях литературни, епиграфски и археологически паметници. Проучването допринася за изясняването на културните връзки на Тракия с останалия античен свят. Изследването е оригинално, без данни за плагиатство. Цитираната библиография е изчерпателна и отговаря на съдържанието.

Представените в конкурса публикации на Георги Ковачев разглеждат широк спектър от проблеми, свързани с Античността и Средновековието. Акцентът в тях е фокусиран върху въпроси, свързани с развитието и проявата на тракийската религия и материална култура.

Приносните моменти в тези публикации са свързани с характера на местната тракийска култура, спецификата на иконографското представяне на тракийските божества и проявите на религиозен синкретизъм. От друга страна стоят публикации, свързани с производството и разпространението на битова керамика и други предмети на материалната култура, което хвърля светлина върху ежедневието на обитателите на Древна Тракия. Всички те демонстрират високи познания в областта на античната археология, което ми дава основание да дам положителна оценка на предложената научна продукция.

Цялостната дейност на д-р Георги Ковачев оставя възможно най-добри впечатления за професионализъм. Важен се оказва неговият принос в областта на тракийската археология и културно-историческото наследство.

В заключение считам, че кандидатурата на д-р Георги Ковачев отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент" и го препоръчвам на уважаемото жури, като подкрепям избора му **„ЗА"** на тази длъжност.

Град Сливен
12 септември 2025 г.

.....
доц. д - р Николай Сираков